

විගණන සාක්ෂි Audit Evidence

විගණන සාක්ෂි යන්නෙන් අදහස් කරන්නේ කුමක්ද?

ශ්‍රී ලංකා විගණන ප්‍රමිත 500 අනුව විගණන සාක්ෂි යන්නෙහි නිර්වචනය පහත පරිදි වේ.
"විගණන මතයට පදනමක් ලෙස නිගමනයන්ට එළඹීමේදී, විගණක භාවිත කළ සියළුම තොරතුරු, විගණන සාක්ෂි වන අතර, මූල්‍ය ප්‍රකාශනවලට පාදකවූ ගිණුම්කරණ වාර්තාවල ඇතුළත් තොරතුරු සහ පෙර විගණනයන් (ස්ථාවර සහ ජංගම විගණන ලිපි ගොනු), තෙවන පාර්ශවයන්ගෙන් ලබාගන්නා සනාථ කිරීම්, සේවාදායකයන් පිළිගැනීම සහ පවත්වා ගෙන යාම පිළිබඳ විගණන ආයතනයේ තත්ත්ව පාලන ක්‍රියාපටිපාටිය වැනි විගණක විසින් රැස්කර ගත් වෙනත් තොරතුරු ඇතුළත් වේ."

ප්‍රමාණවත් සහ යෝග්‍ය විගණන සාක්ෂි යන්නෙන් අදහස් කරන්නේ කුමක්ද?

විගණන සාක්ෂි එක්රැස් කිරීම අතින් ප්‍රමාණවත් සහ යෝග්‍ය යන වදන් එකිනෙකට වෙනස් අර්ථ දෙකක් දරන අතර ඒවායේ තේරුම් පහත දැක්වේ.

• **විගණන සාක්ෂිවල ප්‍රමාණවත්භාවය**

ප්‍රමාණවත් බව ප්‍රධාන වශයෙන් ප්‍රමාණය හා සම්බන්ධ වන අතර සහ විගණන සාක්ෂිවල ප්‍රමාණය මනිනු ලබයි. අවප්‍රකාශන සම්බන්ධ අවදානම මඟින් අවශ්‍ය වන විගණන සාක්ෂිවල ප්‍රමාණයට බලපෑම් කරයි. උදාහරණ : අවදානම වැඩි නම්, විගණන සාක්ෂි වැඩි ප්‍රමාණයක් අවශ්‍ය විය හැක.

• **විගණන සාක්ෂිවල යෝග්‍ය බව**

විගණන සාක්ෂිවල යෝග්‍යත්වය, විගණන සාක්ෂිවල ගුණත්වය පිළිබඳ මිම්මයි. එනම්, ඒවායේ අදාළත්වය සහ විශ්වාසවන්තභාවය මඟින් ගනුදෙනු පත්ති, ගිණුම් ශේෂ, ඇස්තමේන්තු, වෙනත් ගිණුම් ශේෂ, හෙළිදරව් කිරීම් සහ ආශ්‍රිත සැදුම්වල අවප්‍රකාශන අනාවරණය කර ගැනීමට සහය දක්වයි. සාක්ෂිවල ගුණත්වය ඉහළ නම්, සාක්ෂි අඩු ප්‍රමාණයක් අවශ්‍ය විය හැක.

ඒ අනුව, විගණන සාක්ෂිවල ප්‍රමාණවත්භාවය සහ යෝග්‍යභාවය එකිනෙකට සම්බන්ධ වන අතර පාලන පරීක්ෂාවන් සහ තහවුරු කිරීමේ ක්‍රියාපටිපාටි යන දෙකටම අදාළ වේ. කෙසේ වුවත්, හුදු වැඩි විගණන සාක්ෂි ප්‍රමාණයක් ලබාගැනීමෙන් ඒවායේ අඩු ගුණාත්මකභාවය හිලවී කළ නොහැක.

විගණන සාක්ෂිවල විශ්වාසවන්තභාවයට බලපාන සාධක මොනවාද?

විගණන සාක්ෂිවල විශ්වාසවන්තභාවයට පහත සාධක බලපායි.

- අස්තීත්වයෙන් පරිබාහිර ස්වාධීන ප්‍රභවයන්ගෙන් ලබා ගන්නා විට එම විගණන සාක්ෂිවල විශ්වාසවන්තභාවය වැඩිය.
- අභ්‍යන්තරව ජනිත විගණන සාක්ෂි, ඒවා සකස් කිරීම සහ නඩත්තුව ආශ්‍රිතව අස්තීත්වය විසින් පනවා ඇති පාලනයන් ක්‍රියාකාරී වන විට, විශ්වාසවන්තභාවය වැඩි වේ.
- විගණක විසින් කෙළින්ම ලබා ගන්නා විගණන සාක්ෂි (උදාහරණ : පාලනය යෙදීම නිරීක්ෂණය කිරීම), වක්‍රාකාරයෙන් හෝ අනුමානයෙන් (උදාහරණ : පාලනයක යෙදීම පිළිබඳව විමසීම) ලබා ගන්නා විගණන සාක්ෂිවලට වඩා විශ්වාසවන්තය.
- මුද්‍රිත, ඉලෙක්ට්‍රොනික, හෝ වෙනත් මාධ්‍ය යන කුමනාකාරයක වුවත් ලිඛිත විගණන සාක්ෂි, වාචිකව ලබාගන්නා සාක්ෂිවලට වඩා විශ්වාසවන්තභාවයෙන් වැඩි ය.
- ඡායා පිටපත් හෝ උපකරණ මඟින් සපයන විගණන සාක්ෂිවලට වඩා, ලියවිලිවල මුල් පිටපත් මඟින් සපයන විගණන සාක්ෂි විශ්වාසවන්තභාවයෙන් වැඩි ය.

විගණන සාක්ෂි රැස්කර ගැනීමට විගණකවරයකුට භාවිතා කළ හැකි ක්‍රම මොනවාද?

භාවිතා කළ යුතු විගණන ක්‍රියා පටිපාටි තීරණය කිරීමේදී, විගණකවරයකුට විවිධ විගණන සාක්ෂි වර්ග කීපයක් තෝරා ගත හැකි අතර, ඒවා පහත විස්තර කෙරේ.

1. භෞතික පරීක්ෂාව/නිරීක්ෂණය

අන් අය සිදු කරන ක්‍රියා පටිපාටියක් හෝ ක්‍රියාවලියක් විගණක විසින් පරීක්ෂා කිරීම නිරීක්ෂණයයි. තොග සත්‍යාපනය, මුදල් ගණනය, ස්පෘශ්‍ය ස්ථාවර වත්කම් සත්‍යාපනය, අභ්‍යන්තර පාලන පද්ධතියේ ක්‍රියාකාරී භාවිතය තීරණය කිරීමට එය නිරීක්ෂණය කිරීම ආදිය මෙම ක්‍රමය බොහෝ විට සම්බන්ධ වේ. කෙසේ වුවත්, විගණක විසින් පරීක්ෂා කළ විට පමණක් ක්‍රියා පටිපාටිය හෝ ක්‍රියාවලිය සිදු වූ බව සනාථ කිරීම නිසා මෙම ක්‍රමයේ සීමාවක් තිබේ.

2. විමසීම

අස්තිත්වය තුළ මෙන්ම අස්තිත්වයෙන් පරිබාහිර දැනුමැති පුද්ගලයන්ගෙන් මූල්‍යමය හා මූල්‍යමය නොවන තොරතුරු ලබාගැනීම, විමසීමට ඇතුළත් වේ. විගණනය පුරා බහුලව භාවිතා වන සහ නිතරම වෙනත් විගණන ක්‍රියා පටිපාටි ක්‍රියාත්මක කිරීම සමඟ ගැලපෙන විගණන ක්‍රියා පටිපාටියකි.

උදාහරණ

- සම්බන්ධිත පාර්ශව සමඟ ගනුදෙනු පිළිබඳ කළමනාකරණ නියෝජනය
- වර්ෂය තුළදී සිදු වූ වංචා හෝ සොරකම් පිළිබඳව විමසීම
- අභ්‍යන්තර පාලන පද්ධතියේ නව වෙනස්කම්
- ආදායම වර්ධනය, නව ආයෝජන, ලබාගත් ණය ආදිය අවබෝධ කර ගැනීමට තොරතුරු එක් රැස් කිරීම

3. ලේඛන හෝ වාර්තා පරීක්ෂා කිරීම

අභ්‍යන්තර හා බාහිර දෙපාර්ශවයේම ලේඛනමය, ඉලෙක්ට්‍රොනිකමය හෝ වෙනත් මාධ්‍යයක ලියකියවිලි හෝ වාර්තා පරීක්ෂා කිරීම මෙයට ඇතුළත් වේ. ලේඛන හෝ වාර්තා පරීක්ෂා කිරීමෙන්, ස්වභාවය හා ප්‍රභවය අනුව විවිධ මට්ටම්වල විශ්වාසවන්තභාවයකින් යුතු විගණන සාක්ෂි ලබාදෙයි.

උදාහරණ

- කල් බදු පහසුකමක නියමයන් සහ කොන්දේසි පරීක්ෂා කිරීමට කල් බදු ගිවිසුම පරීක්ෂා කිරීම
- ගනුදෙනුකරු සහ වටිනාකමෙහි නිවැරදිතාව තහවුරු කර ගැනීමට විකුණුම් ඉන්වොයිසි පරීක්ෂා කිරීම
- මුදල් පොතේ සහ බැංකු සැසඳුමේ බැංකු ශේෂයෙහි නිවැරදිතාව තහවුරු කර ගැනීමට බැංකු වාර්තා පරීක්ෂා කිරීම
- ඉඩමක, ගොඩනැගිල්ලක අයිතිය තහවුරු කර ගැනීමට හිමිකම් ඔප්පුව පරීක්ෂා කිරීම

4. නැවත ගණනය කිරීම

විකුණුම් ඉන්වොයිසි, බැංකු සැසඳුම් ආදී මූලාශ්‍ර ලියකියවිලිවල සහ ගිණුම් වාර්තාවල අංක ගණිතමය නිරවද්‍යතාව පරීක්ෂා කිරීම නැවත ගණනය කිරීමයි. විගණක ඔහු විසින්ම නිවැරදිතාව පරීක්ෂා කිරීමට අවශ්‍ය ගණනය කිරීම කරන බැවින් මෙම ක්‍රමය විගණන සාක්ෂි ලබා ගැනීමට ඉතාමත් විශ්වාසදායක ප්‍රභවයකි.

උදාහරණ

- පිරිවැය හෝ ශුද්ධ උපලබ්ධි අගය යන දෙකෙන් අඩු අගය මත පදනම්ව තොගයේ වටිනාකම ගණනය කිරීම
- බැංකු අර්පණ ලිපිය මත පදනම්ව ණය පොලිය ගණනය කිරීම
- ක්ෂය සඳහා වන ගිණුම්කරණ ප්‍රතිපත්තිය මත පදනම්ව අදාළ වන ක්ෂය ගණනය කිරීම
- ස්ථාවර තැන්පතු සහතිකයේ සඳහන් පොලී අනුපාතිකය මත පදනම්ව ලැබිය යුතු ස්ථාවර තැන්පතු පොලිය නැවත ගණනය කිරීම

5. නැවත ඉටු කිරීම

මෙහි දී අස්තීන්වයේ ගිණුම්කරණ සහ අභ්‍යන්තර පාලන පද්ධතීන්හි කොටසක් ලෙස සත්‍ය වශයෙන් ක්‍රියාවට නැංවූ, සේවාදායකයාගේ ගිණුම්කරණ ක්‍රියා පටිපාටි හෝ පාලනයන් විගණක විසින් ස්වාධීනව පරීක්ෂා කරයි. විගණක විසින් ම ක්‍රියා පටිපාටිය සිදු කරන බැවින් මෙම ක්‍රමයෙන් ලබා ගන්නා විගණන සාක්ෂි ඉතාමත් විශ්වාසදායක ය.

උදාහරණ

- ලැබිය යුතු සහ ගෙවිය යුතු ගිණුම්වල කාල විශ්ලේෂණය නැවත සිදු කිරීම
- බැංකු සැසඳුම පිළියෙළ කිරීම
- පුද්ගල ණය හිමි ගිණුම්, ණය හිමියන්ගේ ප්‍රකාශන සමඟ සැසඳීම නැවත සිදු කිරීම
- ණය ගැති පාලන ගිණුම, ණය ගැති උප ලෙජරය සමඟ සැසඳීම

6. බාහිර සනාථ කිරීම්

මෙම ක්‍රමයේ දී, තෙවන පාර්ශවයන්ගෙන් සෘජුවම විගණකට අමතන සෘජු ලිඛිත ප්‍රතිචාර ආකාරයෙන් විගණන සාක්ෂි ලබාගනියි. ස්වාධීන තෙවන පාර්ශවයන්ගෙන් ලබා ගන්නා බැවින් මෙම සාක්ෂි ඉතාමත් විශ්වාසදායක ය.

උදාහරණ

- ණය ගැති / ණය හිමි සනාථ කිරීම්
- ජංගම ගිණුම්, ස්ථාවර තැන්පතු, ඉතිරි කිරීමේ ගිණුම්, ණය, කල්බදු ආදිය සඳහා බැංකු සනාථ කිරීම්
- තෙවන පාර්ශවයන් විසින් දරන තොග සනාථ කිරීම්
- නීති උපදේශකගෙන් සනාථ කිරීම

7. විශ්ලේෂණාත්මක ක්‍රියා පටිපාටි

ගිණුම් ශේෂ සහ ඒවායේ සම්බන්ධතා සංසන්දනය කිරීම මෙම ක්‍රියා පටිපාටියේ දී සිදු කරන අතර, මූල්‍යමය හා මූල්‍යමය නොවන තොරතුරු විශ්ලේෂණය කිරීමට මෙය භාවිතා කරයි. විගණනය සැලසුම් කිරීම සහ අවසන් කිරීම පියවරයන්හි දී, විශ්ලේෂණාත්මක ක්‍රියා පටිපාටි අවශ්‍ය වේ. විශ්ලේෂණාත්මක ක්‍රියා පටිපාටි පහත අරමුණුවලට උපයෝගී කර ගත හැක.

- සේවාදායකයාගේ කර්මාන්තය සහ ව්‍යාපාරය හොඳින් තේරුම් ගැනීම
- අඛණ්ඩ පැවැත්ම ඇති ලෙස දිගටම පවත්වා ගෙන යාමට සේවාදායකයාගේ හැකියාව තක්සේරු කිරීම (උදාහරණ, පෙර වසරවල දී දරා ඇති අසාමාන්‍ය අලාභ, ව්‍යාපාරය දිගටම පවත්වා ගෙන යාමට බලපෑමක් ඇති බවට සංඥාවකි.)
- මූල්‍ය ප්‍රකාශනවල ඇති සංඛ්‍යාවන්හි අසාමාන්‍ය විචලනා ඇත් නම්, ඒවා තේරුම් ගැනීමට
- විස්තරාත්මක විගණනයක අවශ්‍යතාව අඩු කිරීමට

උදාහරණ

- සත්‍ය අගයන් අයවැයගත අගයන් සමඟ පරීක්ෂා කිරීම සහ අසාමාන්‍ය විචලනා හඳුනා ගැනීම
- දළ ලාභය, ශුද්ධ ලාභය, ණය ගැතියන්ගෙන් අයකර ගැනීම්/ ණය හිමියන්ට ගෙවීම් කාලය, තොග පිරිවැටුම් අනුපාතය, තොග රඳවා ගැනීමේ කාලය, තෝලන අනුපාතය වැනි අනුපාත ගිණුම් වර්ෂ දෙක සඳහාම පරීක්ෂා කිරීම
- වර්තමාන වර්ෂයේ මූල්‍ය ප්‍රකාශන පෙර වර්ෂයේ මූල්‍ය ප්‍රකාශන සමඟ පරීක්ෂා කිරීම සහ අසාමාන්‍ය විචලනා සහ උපනතිය හඳුනා ගැනීමට විචලනාව ගණනය කිරීම

විගණක විසින් ජනනය කරනු ලබන විගණන සාක්ෂි මොනවාද?

විගණන සාක්ෂි ලබා ගැනීමට විගණක විසින්ම ගණනය කරන හෝ ක්‍රියාත්මක කරන නිසා, විගණක විසින් ජනනය කරනු ලබන විගණන සාක්ෂි වඩා විශ්වාසදායක ය. තවද, කළමනාකරණය විසින් සාක්ෂි වෙනස් කිරීමේ අවදානම අඩුය.

එවැනි විගණන සාක්ෂිවලට **උදාහරණ** පහත දැක්වේ.

- විවලතා හෝ උපනතිය ගණනය කිරීම, අසාමාන්‍ය උච්චාවචන සඳහා හේතු පරීක්ෂා කිරීමට විගණකට උදව්වන අනුපාත වැනි විශ්ලේෂණාත්මක ක්‍රියා පටිපාටි
- භෞතික තොග ගණනය කිරීම, මුදල් ගණන් ගැනීම, අභ්‍යන්තර පාලනයේ ඇති ක්‍රියා පටිපාටි සහ ක්‍රියාවලීන්, නිෂ්පාදන ක්‍රියාවලිය, ලියවිලි ප්‍රවාහය වැනි භෞතික නිරීක්ෂණ හෝ පරීක්ෂාවන්
- ක්ෂය, අඩමාන ණය සඳහා ප්‍රතිපාදනය, ආදායම් බදු වගකීම, විලම්බිත බදු, පොලී ආදායම, පොලී ගෙවීම්, අවසාන තොගය වැනි මූල්‍ය ප්‍රකාශනවල දී ඇති සංඛ්‍යා ගණනය කිරීම නැවත ඉටු කිරීම

තෙවන පාර්ශවයන් සකසන විගණන සාක්ෂි මොනවාද?

කළමනාකරණයෙන් සැකසෙන/ ලැබෙන සාක්ෂි සමඟ සසඳන කල, ස්වාධීන ප්‍රභවයන්ගෙන් ලබා ගන්නා බැවින් තෙවන පාර්ශවයන්ගෙන් ලබාගන්නා විගණන සාක්ෂි වඩා විශ්වාසදායක ය. කෙසේ වුවත්, ස්වාධීන නොවන සහ සාක්ෂි මත බලපෑම් කිරීමේ හැකියාවක් සේවාදායකයාට ඇති ප්‍රභවයකින් සාක්ෂි රැස් කරයි නම්, විශ්වාසදායක බව අඩුවේ.

තෙවන පාර්ශවයන් සකසන විගණන සාක්ෂි සඳහා **උදාහරණ** පහත දැක්වේ.

- ණය ගැතියන්ගෙන්, ණය හිමියන්ගෙන් ලැබුණු සනාථ කිරීම්
- ණය, කල්බදු, ස්ථාවර තැන්පතු, ඉතිරි කිරීමේ ගිණුම්, ජංගම ගිණුම් ආදියෙහි ශේෂ සඳහා බැංකුවෙන් ලැබුණු සනාථ කිරීම්
- දේපල තක්සේරුකරුවන්, නීති උපදේශකයන් වැනි විශේෂඥයකු පිළියෙල කළ වාර්තා. මෙම සාක්ෂි ඇගයීමේ දී, විශේෂඥයාගේ සුදුසුකම්, ස්වාධීනත්වය සහ සේවාදායකයා සඳහා කළ කාර්යයන්වල විෂය ක්ෂේත්‍රය විගණක විසින් පරීක්ෂා කර බැලිය යුතුය.
- ඉන්වොයිසි , මිල ලැයිස්තු, ණය වාර්තා, බැංකු වාර්තා, බැංකුව විසින් සැකසූ ණය/කල්බදු ගිවිසුම් ආදී තෙවන පාර්ශවයන් විසින් නිකුත් කර සේවාදායකයා සන්නකයේ ඇති ලේඛන

කළමනාකරණය විසින් සකසන විගණන සාක්ෂි මොනවාද?

සමාගමට පරිබාහිරව ලබාගන්නා සාක්ෂි හා සමාන විශ්වාසදායකත්වයක් සේවාදායකයාගේ කළමනාකරණය ලබාදෙන සාක්ෂි මත විගණකවරුන්ට තැබිය නොහැක. කෙසේ වුවත්, බොහෝ විට එම සාක්ෂි මත යම් විශ්වාසයක් තැබීමට සිදුවේ. සපයන ලද තොරතුරු සම්පූර්ණ හා නිවැරදි බවට විගණන සාක්ෂි ලබා ගැනීමට විගණකට සිදු වන අතර එහිදී, සේවාදායකයාගේ විශ්වාසනීයත්වය පිළිබඳ පසුගිය අත්දැකීම් සහ වෙනත් විගණන සොයාගැනීම් මෙන්ම සාකච්ඡාවට ලක්වන අයිතමයන්හි ප්‍රමාණාත්මකභාවය සමඟ සේවාදායකයාගේ නියෝජන අනුකූල වන ප්‍රමාණය අනුව විනිශ්චය යෙදවිය යුතු වේ.

උදාහරණ

- සමාගමේ ලෙජර, උප ලෙජර, ජර්නල්, ආධාරක උප ලේඛන ආදී ගිණුම් වාර්තා, ඉන්වොයිසි , භාණ්ඩ ලැබීමේ පත්‍රිකා, භාරදීමේ පත්‍රිකාවල පිටපත්, ගේට්ටු අවසර පත්‍ර, ගෙවීම් වවුචර, සුළු මුදල් වවුචර, තැන්පතුපත්‍ර, ගබඩා අධියාවනා පත්‍ර, ගබඩා නිකුතු පත්‍ර, හර/ බැර පත්‍ර වැනි මූලාශ්‍ර ලියවිලි , විකුණුම්, ගැනුම් වැනි සියළු ජර්නල්. මේවා කළමනාකරණය විසින් පිළියෙල කළද, එම වාර්තා සම්පූර්ණයෙන් පරීක්ෂා කිරීමට විගණකට ව්‍යවස්ථාපිත අයිතියක් ඇති අතර එම අයිතිය තොරතුරුවල ගුණාත්මකභාවය වැඩිදියුණු කරයි.
- අධ්‍යක්ෂක මණ්ඩල රැස්වීම් වාර්තා, ජ්‍යෙෂ්ඨ කළමනාකරුවන්ගේ රැස්වීම් වාර්තා, විගණන කමිටුවේ සහ සම්බන්ධිත පාර්ශවයන්ගේ රැස්වීම් වාර්තා, ගිවිසුම් ආදිය

- අයවැය, මාසික ගිණුම්, අයවැය සහ සත්‍ය අගයන් සසඳමින් පිළියෙළ කළ විචලන වාර්තා, බැංකු සැසඳුම්, ණය ගැති වයස් විශ්ලේෂණය, තොග වයස් විශ්ලේෂණය, ආදායම් බදු සහ වෙනත් බදු අදාළ බදු වාර්තා සඳහා ගණනය කිරීම
- අභ්‍යන්තර පාලන පද්ධතිය පිළිබඳව විගණකට සපයන ලද තොරතුරු. මෙම තොරතුරු නිවැරදි සහ යාවත්කාලීන දැයි යන්න විගණක විසින් පරීක්ෂා කළ යුතුය.

විගණන සාක්ෂි පිළිබඳ න්‍යායාත්මක සහ ප්‍රායෝගික ප්‍රශ්න

1. XYZ සමාගම, එහි ඉඩම් සහ ගොඩනැගිලි සමාගම මඟින් පත්කළ වෘත්තීය තක්සේරුකරුවකු ලවා නැවත තක්සේරු කර ඇත. කෙසේ වෙතත් වර්තමාන ඇගයීම, පෙර වර්ෂයේ පොත් අගයට වඩා සැලකිය යුතු වැඩිවීමක් ඇති බව දක්නට ලැබුණි.

විගණන සාක්ෂියක් ලෙස වෘත්තීය තක්සේරුකරුගේ ඇගයීමෙහි යෝග්‍යතාව තක්සේරු කිරීමේදී විගණක විසින් සැලකිල්ලට ගත යුතු කරුණු ලැයිස්තුගත කරන්න.

- ඇගයීමෙහි නිගමනයෙහි අදාළත්වය සහ සාධාරණත්වය
- ඇගයීම සඳහා යොදාගත් උපකල්පනවල සාධාරණත්වය සහ යෝග්‍යතාව පරීක්ෂා කිරීම
- තක්සේරුකරු යම් දත්ත හෝ තොරතුරු භාවිතා කර ඇත්නම්, එම දත්ත හෝ තොරතුරුවල අදාළත්වය, සම්පූර්ණත්වය සහ නිරවද්‍යතාව
- තක්සේරුකරුගේ වෘත්තීය සුදුසුකම් සහ පළපුරුද්ද

2. සරත් සීමිත ABC (පුද්ගලික) සමාගමේ 2017/03/31 දිනෙන් අවසන් වර්ෂයේ මූල්‍ය ප්‍රකාශන විගණනය භාර ජ්‍යෙෂ්ඨ විගණක වන අතර, මූල්‍ය වර්ෂය තුළදී දේපල, පිරිසත හා උපකරණ එකතු කිරීම් මූල්‍ය ප්‍රකාශනවලට ප්‍රමාණාත්මක වන බැවින් එම දේපල, පිරිසත හා උපකරණ එකතු කිරීම් විගණනය කරන ලෙස කළමනාකරු ඔහුට උපදෙස් දී ඇත.

දේපල, පිරිසත හා උපකරණවල පැවැත්ම සත්‍යාපනය කිරීමට සරත්ට ක්‍රියාත්මක කළ හැකි විගණන ක්‍රියා පටිපාටි විස්තර කරන්න.

විගණන සාක්ෂි, වර්ෂය තුළදී දේපල, පිරිසත හා උපකරණ එකතු කිරීම්වල පැවැත්මට සම්බන්ධ විය යුතු අතර පැවැත්ම සත්‍යාපනය කිරීමට පහත දැක්වූ ක්‍රියාත්මක කළ හැකි ය.

- එකතු කිරීම් භෞතිකව පරීක්ෂා කිරීම
- ස්ථාවර වත්කම් ලේඛනය සමඟ එකතු කිරීම් පරීක්ෂා කිරීම
- අධ්‍යක්ෂක මණ්ඩල අනුමැතිය, මිලදී ගැනීමේ ඇණවුම සහ ඉන්වොයිසිය වැනි මිලදී ගැනීමට සම්බන්ධිත ලේඛන පරීක්ෂා කිරීම
- දේපල, පිරිසත හා උපකරණ ක්ෂය පරීක්ෂා කිරීම
- තෙවන පාර්ශවයන් සමඟ අත්සන් කර ඇති නඩත්තු ගිවිසුම් පරීක්ෂා කිරීම
- අඵන්වැඩියා සහ නඩත්තු වෙනුවෙන් කළ ගෙවීම්වල මූලාශ්‍ර ලියවිලි පරීක්ෂා කිරීම

3. "තෙවන පාර්ශව සනාථ කිරීම්, බාහිර විගණක විසින් ගිණුම් ශේෂ සහ ගනුදෙනු මත ලබා ගන්නා එක් බාහිර සාක්ෂියකි."

a. විගණක විසින් බාහිර සනාථ කිරීම් භාවිතා කරන අවස්ථා හතර (4) ක් සඳහන් කරන්න.

විගණක විසින් විගණන සාක්ෂි ලෙස බාහිර සනාථ කිරීම් භාවිතා කරන අවස්ථාවන් පහත දැක්වේ.

- සාමාන්‍යයෙන් වර්ෂය අවසානයේ දී ජංගම ගිණුම්, ඉතිරි කිරීමේ ගිණුම් ශේෂ, නොගෙවූ ණය හා කල්බදු ආදියෙහි ශේෂ සඳහා බැංකු සනාථ කිරීම්
- වෙළඳ ලැබිය යුතු ගිණුම් සඳහා ණය ගැති සනාථ කිරීම්
- වෙළඳ ගෙවිය යුතු ගිණුම් සඳහා ණය හිමි සනාථ කිරීම්
- ඔප්පු හෝ බැංකුවලට උකස් කර ඇති වත්කම් සඳහා සනාථ කිරීම්
- බැංකුවලින් දී ඇති බැංකු ඇපකර සඳහා සනාථ කිරීම්
- තෙවන පාර්ශවයන් විසින් දරන හෝ ව්‍යාපාර ස්ථානයෙන් පිටත බන්ධිත ගුදම්වල ඇති තොග සඳහා සනාථ කිරීම්
- භාරකරුවන් ලෙස නීතිඥවරුන් භාරයේ ඇති ඔප්පු හෝ වෙනත් වටිනා ලියවිලි සඳහා සනාථ කිරීම්
- සමාගමට එරෙහිව පවරා ඇති නඩුවල තත්ත්වය පිළිබඳව සමාගමේ නීතිඥවරුන්ගෙන් ලබාගන්නා සනාථ කිරීම්

b. විගණක විසින් යවන ලද බාහිර සනාථ කිරීම් ඉල්ලීමකට අදාළ ප්‍රතිචාරයන්හි විශ්වාසවන්තභාවය පිළිබඳව සැකයක් මතු කරන සාධක හඳුනා ගන්න.

බාහිර සනාථ කිරීමක විශ්වාසවන්තභාවය පිළිබඳව සැකයක් මතු කරන සාධක පහත දැක්වේ.

- සනාථ කිරීම සේවාදායකයා හරහා වක්‍රාකාරයෙන් ලැබී තිබේ නම්,
- සේවාදායකයා සතු ලිපිනය සමඟ නොගැලපෙන ලිපිනයකින් සනාථ කිරීම ලැබී තිබේ නම්,
- අපේක්ෂිත පාර්ශවය වෙනුවට තෙවන පාර්ශවයකින් සනාථ කිරීම ලැබී තිබේ නම්,
- ඊ මේල් හරහා ඇමුණුමක් ලෙස සනාථ කිරීම ලැබී තිබේ නම්,
- වෙනස් කිරීම් සහිතව ලැබුණු සනාථ කිරීම්

4. ප්‍රසන්න සීමිත අරලියා (පුද්ගලික) සමාගමේ 2017/03/31 දිනෙන් අවසන් වර්ෂයේ මූල්‍ය ප්‍රකාශන විගණනය භාර ජ්‍යෙෂ්ඨ විගණක වන අතර , සමාගම සිය ණය ගැතියන්ට දින 60 ක ණය කාලයක් ලබා දී ඇති බව හඳුනා ගෙන ඇත. ප්‍රාග්ධන වියදම් ද ඇතුළත්ව වාර්ෂික අයවැය සඳහා අධ්‍යක්ෂක මණ්ඩලය අනුමැතිය දී ඇති බව ඔහු තව දුරටත් හඳුනා ගෙන ඇත. විගණන සොයාගැනීම් පහත දැක්වේ.

- a. ප්‍රසන්න 2017/03/31 දිනට නොගෙවූ ශේෂයන් සඳහා සනාථ කිරීම් කැඳවීමට ණයගැතියන් 100ක් අතුරෙන් 20 %ක් තෝරා ගත්තේය නමුත් ණයගැතියන් පස් දෙනෙක් සනාථ කරන ලද ශේෂයන් ගිණුම්වල දැක්වුණු ශේෂයන් සමඟ එකඟ නොවීය.**
- b. දේපල, පිරියත හා උපකරණ එකතු කිරීම් සඳහා අධ්‍යක්ෂක මණ්ඩලය අනුමැතිය දී තිබුණද, රු. මිලියන 100 ක යන්ත්‍රෝපකරණ මිලට ගැනීම සඳහා අනුමැතිය විගණකගේ පරීක්ෂාව සඳහා නොතිබුණි.**
- c. සමාගම මූල්‍ය වර්ෂය තුළ දී දේපල, පිරියත හා උපකරණ භෞතික සත්‍යාපනයක් කර නොතිබුණි.**

ඉහත සොයාගැනීම් සඳහා ප්‍රමාණවත් විගණන සාක්ෂි ලබා ගැනීමට ක්‍රියාත්මක කළ හැකි අතිරේක විගණන ක්‍රියා පටිපාටි හඳුනා ගන්න.

පිළිතුර

a) ණය ගැති ශේෂ

- ණය ගැතියන් කළ පසු මුදල් පියවීම් පරීක්ෂා කිරීම
- ණය ගැතියන් විසින් පිළිගත් බාර දීමේ පත්‍රිකා (dispatch notes) පරීක්ෂා කිරීම
- ගේට්ටු අවසර පත්‍ර පරීක්ෂා කිරීම
- ණය ගැති වයස් විශ්ලේෂණය පරීක්ෂා කිරීම
- ශේෂයට සම්බන්ධිත ඉන්වොයිසි පිටපත් පරීක්ෂා කිරීම

b) වර්ෂය තුළ දී මිලට ගත් යන්ත්‍රෝපකරණ

- අධ්‍යක්ෂක මණ්ඩලය අනුමැතිය පරීක්ෂා කිරීම
- යන්ත්‍රවල අයිතිය තහවුරු කර ගැනීමට එකතු කිරීම් සඳහා සැපයුම්කරුගෙන් ලැබුණු ඉන්වොයිසිය වැනි මූලාශ්‍ර ලියවිලි පරීක්ෂා කිරීම
- යන්ත්‍රෝපකරණ භෞතික සත්‍යාපනය

c) දේපල, පිරියත හා උපකරණ භෞතික සත්‍යාපනය

- ස්ථාවර වත්කම්වල නියැදියක් තෝරා ගෙන භෞතිකව පරීක්ෂා කර ස්ථාවර වත්කම් ලේඛනය සමඟ පරීක්ෂා කිරීම
- අයිතිය තහවුරු කර ගැනීමට ඔප්පු, සැපයුම්කරුවන්ගේ ඉන්වොයිසි, රක්ෂණ ඔප්පු, වාහන ලියාපදිංචිය හා බලපත්‍ර ආදී මූලාශ්‍ර ලියවිලි පරීක්ෂා කිරීම
- දේපල, පිරියත හා උපකරණ අළුත්වැඩියා සහ නඩත්තු වෙනුවෙන් කළ ගෙවීම්වල ගෙවීම් වවුචර හා ඒවාට අනුමැතිය පරීක්ෂා කිරීම
- දේපල, පිරියත හා උපකරණ එකතු කිරීම් සඳහා අධ්‍යක්ෂක මණ්ඩලය අනුමැතිය සඳහා ගෙවීම් වවුචර, සැපයුම්කරුවන්ගේ ඉන්වොයිසි වැනි මූලාශ්‍ර ලියවිලි පරීක්ෂා කිරීම
- දේපල, පිරියත හා උපකරණ ක්ෂය ප්‍රතිපාදනය පරීක්ෂා කිරීම
- දේපල, පිරියත හා උපකරණ නැවත ඇගයීම වේ නම්, පරීක්ෂා කිරීම

5. වර්ෂය අවසානයේ අමු ද්‍රව්‍ය තොගයේ ඇගයීම නිරවද්‍යතාව පරීක්ෂා කරන්නේ කෙසේද?

- ගැනුම් ඇණවුම්/ සැපයුම්කරුවන්ගේ ඉන්වොයිසි නියැදියක් තෝරා ගෙන තොග පද්ධතිය සමඟ පරීක්ෂා කර මිල හා ප්‍රමාණයන් නිවැරදිව තොග පද්ධතියේ යාවත්කාලීන කර ඇති බව තහවුරු කර ගැනීම
- අමු ද්‍රව්‍ය තොග භෞතිකව සත්‍යාපන කර එම තොග තොග පද්ධතියේ යාවත්කාලීන කර ඇති බව හා තොග අගය කිරීමේ දී සැලකිල්ලට ගෙන ඇති බව තහවුරු කර ගැනීම
- බරිත සාමාන්‍ය මිල විගණක විසින් නැවත ගණනය කර අගය කිරීමේ පත්‍රිකාවේ (valuation sheet) දක්වා ඇති අගය සමඟ පරීක්ෂා කිරීම
- හානිවූ සහ යල් පැන ගිය අමු ද්‍රව්‍ය වර්ෂය අවසානයේ අමු ද්‍රව්‍ය තොග අගය කිරීමේදී ඉවත් කර තිබේ ද යන්න පරීක්ෂා කර තහවුරු කර ගැනීම

6. තොග සඳහා විගණන සාක්ෂි ලබා ගැනීමට අනුගමනය කළ හැකි විශ්ලේෂණාත්මක ක්‍රියා පටිපාටි සඳහන් කරන්න.

- වර්තමාන වර්ෂය හා පෙර වර්ෂය අතර තොග පිරිවැටුම් අනුපාතය ගණනය කර සැලකිය යුතු වෙනස්වීම් සහ ඒවාට හේතු සොයාබැලීම
- වර්තමාන වර්ෂය හා පෙර වර්ෂය අතර තොග රඳවා ගැනීමේ කාලය ගණනය කර සැලකිය යුතු වෙනස්වීම් ඇත්නම් ඒවාට හේතු සොයාබැලීම
- වර්තමාන වර්ෂය හා පෙර වර්ෂය අතර තොග අගයන් ගණනය කර සැලකිය යුතු වෙනස්වීම් ඇත්නම් ඒවාට හේතු සොයාබැලීම

7. අවසාන තොගයේ “අගය කිරීම” සැදහුම පරීක්ෂා කිරීම සඳහා විගණන ක්‍රියා පටිපාටි විස්තර කරන්න.

- භෞතික තොග සත්‍යාපන පත්‍රිකා, තොග පද්ධතිය සමඟ පරීක්ෂා කිරීම සහ භෞතිකව සත්‍යාපනය කළ තොග ප්‍රමාණයන් අනුව තොග පද්ධතිය යාවත්කාලීන කරන බව සහ ගලපන ලද තොග ප්‍රමාණයන් අගය කිරීම සඳහා යොදා ගත් බව තහවුරු කර ගැනීම
- පිරිවැය හෝ ශුද්ධ උපලබ්ධි අගය යන දෙකෙන් අඩු අගයට අවසාන තොගය අගය කර ඇති බව පරීක්ෂා කර තහවුරු කර ගැනීම
- තොග වයස් විශ්ලේෂණය ලබා ගැනීම සහ සෙමෙන් වලනය වන සහ යල් පැන ගිය තොග සඳහා ප්‍රමාණවත් වෙන් කිරීම් කර තිබේ ද යන්න තහවුරු කර ගැනීම
- හානිවූ සහ යල් පැන ගිය තොගවල ලැයිස්තුවක් ලබා ගැනීම සහ ඒවා තොග අගය කිරීමේදී ඉවත් කර තිබේ ද යන්න තහවුරු කර ගැනීම

8. විගණනය භාර ජ්‍යෙෂ්ඨ විගණක පහත ශේෂයන් අසාමාන්‍ය ලෙස හඳුනා ගෙන ඇති අතර විගණනය භාර කළමනාකරු, පහත වගුවේ ඇති සැදහුම් යටතේ විගණන සාක්ෂි ලබා ගන්නා ලෙස උපදෙස් දී ඇත.

ගනුදෙනුව / ශේෂය	සැදහුම
විකුණුම්	පිටමං කිරීම (Cut off)
ලැබිය යුතු ගිණුම්	අයිතිය සහ බැඳීම
ගෙවිය යුතු ගිණුම්	පැවැත්ම
අලෙවි වියදම්	සිදුවීම
ඉඩම් සහ ගොඩනැගිලි	පැවැත්ම

ඔබ විසින් ඉහත දී ඇති එක් එක් සැදහුම යටතේ විගණන සාක්ෂි හඳුනා ගැනීම අවශ්‍යවේ. පිළිතුර

ගනුදෙනුව / ශේෂය	සැදහුම	විගණන සාක්ෂි/ ක්‍රියා පටිපාටි
විකුණුම්	පිටමං කිරීම	වර්තමාන වර්ෂයේ අවසාන ඉන්වොයිසි තුන සහ පෙර වර්ෂයේ පළමු ඉන්වොයිසි තුන පරීක්ෂා කිරීම විකුණුම් නිවැරදි මූල්‍ය වර්ෂයේ වාර්තා කර තිබේ ද යන්න තහවුරු කර ගැනීම මෙහි අරමුණයි.

ලැබිය යුතු ගිණුම්	අයිතිය සහ බැඳීම	විකුණු අයිතම සමාගමට අයත්ව තිබූ බවට සාක්ෂි පරීක්ෂා කිරීම. ඉන්වොයිසි, භාර දීමේ පත්‍රිකා ආදිය නිසියාකාරයෙන් ලැබිය යුතු ගිණුම්වල අන්තර්ගත ණයගැතියන්ට යොමු කර තිබේ ද යන්න තහවුරු කර ගැනීම අවශ්‍යවේ.
ගෙවිය යුතු ගිණුම්	පැවැත්ම	සැපයුම්කරුවන්ගේ ඉන්වොයිසි සහ එම සැපයුමට සකස් කළ භාණ්ඩ ලැබීමේ පත්‍රිකා සමාගමේ නමට තිබේ ද යන්න පරීක්ෂා කර තහවුරු කර ගැනීම.
අලෙවි වියදම්	සිදුවීම	ගෙවීම් වවුචර, ඒවාට අනුමැතිය, එම අලෙවි වියදම් සඳහා ලැබුණු ඉන්වොයිසි, ගෙවීම් සඳහා බැංකු වාර්තා ආදී මූලාශ්‍ර ලියවිලි පරීක්ෂා කිරීම
ඉඩම් සහ ගොඩනැගිලි	පැවැත්ම	ඔප්පු පරීක්ෂා කිරීම, භෞතික පරීක්ෂාව, ක්ෂය ප්‍රතිපාදනය, ගොඩනැගිලි නඩත්තුව සඳහා දරන ලද වියදම් පරීක්ෂා කිරීම ආදිය

